

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

Különleges helyzetek és beavatkozási lehetőségek az alkotmányos demokráciákban

Dr. Mészáros Gábor

Témavezető: Dr. habil. Tóth Gábor Attila, PhD., egyetemi docens

DEBRECENI EGYETEM
Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Debrecen, 2017.

1. A DOKTORI ÉRTEKEZÉS ELŐZMÉNYEI ÉS CÉLKITŰZÉSEI

A különleges helyzetek a legtöbb esetben váratlanok, az államok számára éppen ezért szükséges lehet rendkívüli intézkedések alkalmazása kezelésük érdekében. Ebből az igényből ered, hogy számos alkotmányos demokrácia alkotmányi szabályokat vagy speciális jogi eszközöket vesz igénybe az alapvető jogok korlátozására, az állam biztonságának érdekében. Azok a demokráciák, amelyek nem rendelkeznek ilyen eszközökkel ad hoc intézkedéseket alkalmaznak.

Legalább két alapvető problémát lehet meghatározni a különleges helyzetekkel összefüggésben. Az első az az igény, hogy az államoknak a hatékony védekezés érdekében szükségük lehet akár olyan intézkedéseket igénybe venni, amelyek rendes jogrend idején nem megengedettek. Mindez az állami felelősség egyik fontos aspektusa, de nem gondolom, hogy ez jelenti a legfőbb problémát. Ennél sokkalta súlyosabb kérdés, hogy hogyan tud egy állam egyszerre hatékonyan védekezni a különleges helyzettel szemben, egyidejűleg pedig megóvni az alapvető jogokat és az alkotmányos demokráciát magát?

A különleges helyzetek egyik legveszélyesebb lehetséges utóhatása, hogy egy autokratikus kormányzat visszaél a különleges helyzet kezeléséhez szükséges rendkívüli eszközökkel, ezáltal biztosítva hatalmát, egyidejűleg korlátozva az alapvető jogokat és elcsendesítve az ellenzéki erőket. Emiatt a veszély miatt az alkotmányos demokráciák számára létfontosságú, hogy szigorú szabályokat biztosítsanak a kivételes hatalom időbeli korlátozására, meghatározzák az ezekhez szükséges alapul szolgáló körülményeket és a kivételes hatalom birtokosait. A modern demokráciák gyakran alkalmaznak jogi eszközöket különleges helyzetekben. Az örök veszély ezzel kapcsolatban is az, hogy a végrehajtó hatalom a különleges hatalom birtokában magát a demokráciát veszélyeztetheti.

A disszertáció témája a különleges helyzetek és az azokra adható állami reakciók. A kutatás egy elméleti-központú vizsgálati megoldást részesített előnyben, ezért kevesebb figyelmet fordítottam a releváns hatályos jogszabályi rendelkezések részletszabályainak elemzésére. Jelentős hangsúlyt fektettem ugyanakkor a kivételes állapottal kapcsolatos releváns elméleti kérdések elemzésére.

Az értekezés kiindulópontja, a különleges helyzetekkel összefüggő örök probléma csak az alkotmányos demokráciák számára jelent igazi gondot, így az értekezésben nem foglalkoztam a demokráciát nyíltan elvető rezsimek különleges helyzetekre adott válaszlehetőségeinek kérdésével.

Az értekezés témája mindig aktuális, mivel számos különleges helyzet fordulhat elő a világon (polgárháborúk, bűncselekmények, terrorcselekmények, gazdasági krízis, természeti katasztrófák, ipari szerencsétlenségek stb.) és az alkotmányos demokráciák számára elengedhetetlen, hogy a lehetőségekhez képest teljes felkészültséggel, tudással rendelkezzenek ahhoz, hogy ezeket a helyzeteket kezelni tudják. Az értekezés egyértelművé teszi, hogy annak középpontjában az alapvető jogok kivételes állapot során történő védelme áll, de a kivételes állapotnak az alapvető alkotmányos értékekre gyakorolt hatására vonatkozóan is levontam a következtetéseimet. Ezzel együtt fontos figyelemmel lenni arra, hogy a kivételes eszközök szükségesnél hosszabb ideig tartó alkalmazása komoly veszélyekkel járhat. Értekezésemben igyekeztem összefoglalni a kivételes állapoti modellek valamennyi előnyét és hátrányát, mindvégig szem előtt tartva a fentiekben kifejtett princípiumokat.

A kutatás célkitűzései, kérdések és hipotézisek, amelyek a kutatás kezdetén felmerültek

Disszertációmban egy egységes fogalmi apparátus kidolgozását igyekeztem megvalósítani annak érdekében, hogy a különböző alkotmányos megoldásokat egységes szempontok szerint vizsgálhassam. A legfőbb cél ezzel összefüggésben az volt, hogy megtaláljam azt a fogalmi rendszert, amelyet valamennyi alkotmányos demokráciában egységesen alkalmazhatok, függetlenül a különböző kivételes állapoti megoldásoktól. Mint azt a későbbiekben részletesebben bemutatom ez volt a legnehezebb és legösszetettebb feladatom.

Értekezésem elején az alábbi kérdéseket vettem fel, egyúttal az alábbi hipotéziseket hangsúlyoztam:

- Lehetséges-e a különleges helyzetek hatékony kezelése és egyidejűleg az alkotmányos demokrácia lényegi értékeinek megőrzése?
- Lehetséges-e egységes fogalmi rend megalkotása a különféle alkotmányos demokráciákban?

- Melyek azok a garanciák, amelyek biztosítják az alkotmányos demokrácia „torzulásának” megelőzését a kivételes hatalmi eszközök alkalmazása esetén?
- Az alkotmányos demokratikus rend megőrzését, mint alapvető fontosságú feladatot szem előtt tartva, melyik a jobb kivételes állapoti megoldás? Az, amely az alkotmányba beépített kivételes állapoti szabályok útján biztosítja a különleges helyzetekkel szembeni fellépést, vagy az ilyen jellegű „szabályozott kivételes állapot” kevésbé jelent többletgaranciát, mint ahogyan azt az emberek többsége gondolja?
- Az előbb említett kéréssel összefüggésben, van-e bármilyen alkotmányos garancia a kivételes állapoti szabályok megalkotásán túl?

Földrajzi szempontok

Ha az értekezés földrajzi aspektusait vesszük figyelembe, akkor az elsődlegesen az Egyesült Államokkal és Európával foglalkozik. Európán belül elemeztem az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogát, mert gyakorlata meghatározó, és közvetlen hatással rendelkezik az Emberi Jogok Európai Egyezményének tagállamai számára. Ezen kívül két további európai ország specifikus vizsgálatát végeztem el: Németországot és Magyarországot.

A németországi kivételes állapot történelmileg rendkívül érdekes, továbbá egyrészt lehetővé teszi a kontrollálatlan kivételes állapoti hatalommal való visszaélés veszélyeinek bemutatását, másrészt pedig a huszadik századi német kivételes állapot története mindhárom általam alkalmazott elméleti model számára példát szolgáltat (dichotóm, monista és a változatlanság¹).

Végül a kivételes állapot modern magyarországi történetére helyeztem a hangsúlyt. A választásom indoka, miszerint kizárólag az 1989 utáni, alkotmányos rendszerváltást követő korszakkal foglalkozom, abban keresendő, hogy a mai értelemben vett alkotmányos demokráciáról Magyarországon a korábbiakban nem beszélhettünk, különös figyelemmel a rendszerváltást megelőző ötven év diktatúrájára a szovjet uralom hatása alatt.

¹ A modelleket az értekezés téziseinek 4. pontjában mutatom be.

2. AZ ÉRTEKEZÉS SZERKEZETE ÉS ELMÉLETI ALAPVETÉS

Az értekezést két nagy összefüggő tartalmi egységre osztottam, valamennyi egység további két-két fejezetet tartalmaz. Az első tartalmi egységbe foglaltam a legfontosabb elméleti alapokat, melyeket az alábbiakban röviden összefoglalok.

Az első fejezetben megpróbáltam kialakítani egy egységes fogalmi rendet annak érdekében, hogy a különféle alkotmányos megoldásokat egységes szempontok szerint vizsgálhassam. Így mindenekelőtt megkülönböztettem a *különleges helyzetet*, amelyet mindazon helyzetre alkalmaztam, ami kihívás elé állítja az államokat. Abban az esetben pedig, ha az állami reakció az alkotmányi szabályozástól függetlenül (feltéve, hogy az alkotmány tartalmaz speciális szabályokat különleges helyzetekre) „rendkívüli”, akkor ezt a válaszreakciót összefoglalóan „*kivételes állapotnak*” neveztem, amely fogalom alatt ezen túl a speciális eljárási garanciákat is értem, melyek célja az alapvető jogok és a joguralom, a jogállamiság fenntartása.

A különleges helyzetekkel kapcsolatban a „klasszikus felosztást” alkalmaztam. Ezzel összefüggésben utalok Subrata Roy Chowdhuryre, aki szerint három különböző különleges helyzet vezethet kivételes állapothoz.² Az első a jelentős politikai krízis, amely olyan erőszakos eseményekre utal, mint a fegyveres konfliktus, terrorcselekmény, forradalom vagy lázadás. A második kategória foglalja magában a természeti és ipari katasztrófákat, míg a harmadik a gazdasági és pénzügyi kríziseket tartalmazza. Ezek a helyzetek eltérő reakciókat várnak el az államoktól, így például az erőszakos krízis azonnali és határozott intézkedéseket követel meg a kormánytól (vagy a törvényalkotótól), míg a gazdasági krízis többségében hosszabb válaszlehetőséget biztosít.

Arra is felhívtam a figyelmet, hogy a különleges helyzetek gyakran azért vezetnek állami beavatkozáshoz, mert az alkotmányos demokráciákban a felelős szervezeteknek biztosítaniuk kell az állam és a társadalom biztonságát. Ugyanakkor ez az igény viszont az alapvető jogok jelentős korlátozásával járhat. A kivételes állapotnak ez a karaktere sokkal

² CHOWDHURY, Subrata Roy, *The Rule of Law in a State of Emergency – The Paris Minimum Standards of Human Rights Norms in a State of Emergency*. Printer Publisher, London, 1989, 15-16.

nyilvánvalóbb erőszakos jellegű és politikai krízisek során, ugyanakkor veszélyeket rejthet, ha ezeket a jellemzőket figyelmen kívül hagyjuk gazdasági krízisek során.

A második fejezetben a legfontosabb elméleti eredményeket mutattam be annak érdekében, hogy megteremtsem az utolsó két fejezet elemzéséhez szükséges elméleti háttérrel.

Mindenekelőtt utaltam a kivételes állapottal kapcsolatos azon vitára, amely annak „jogon kívüli - avagy belüli” jellegére keresi a választ. A vita alapja a joguralom és a kivételesség viszonyára vezethető vissza. Carl Schmitt, német jogtudós szerint a „szuverén az, aki a kivételes állapotról dönteni jogosult.”³ Ez a meghatározás a döntésre helyezi a hangsúlyt, de még inkább a kivételesség és a norma közötti dichotómiára. Ugyanígy fontos, hogy a kivételességgel kapcsolatos ebbéli felfogás szoros kapcsolatban áll a különleges helyzettel, melynek alapja az 1930-as évek németországi politikai és gazdasági krízis volt. Schmitt szerint ezeket a különleges helyzeteket az államnak akként kellene kezelni, hogy felfüggeszti a rendes jogrendet. Ez a felfogás – melyet decizionizmusnak nevezünk – a szuverén döntését a norma fölé helyezi.

Giorgio Agamben a kivételesség fenti koncepcióját a norma „egyfajta kizárásának” tartja. Sőt továbbmegy, és arra a következtetésre jut, hogy „amit (ti. szabályt) a kivételesség kizár (a jogrendből) az egyúttal fenntartja a kapcsolatát a szabállyal, szabályt felfüggesztő szabályként.”⁴ Későbbi munkájában igyekezett meghatározni a kivételes állapot természetét, amelyet „közömbös zónaként” aposztrofált. Ezzel a meghatározással Agamben a kivételes állapot jogon kívüli/jogon belüli kérdésével összefüggő szembenállást cáfolta meg azzal, hogy sokkal inkább a norma, a jogrend és a felfüggesztés kapcsolatának jellegzetességeire hívta fel a figyelmet. A kivételes állapot „nem határozható meg sem a jogrenden kívüli, sem pedig azon belüli állapotként ... A norma felfüggesztése nem jelenti annak eltörlését, és az így létrehozott anómiás zóna nem tekinthető (vagy legalábbis nem szabad, hogy annak tekintsük) a jogrenddel össze nem férőnek.”⁵

³ SCHMITT, Carl, *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty* (George Schwab trans.). MIT Press, Cambridge, 2005, 5.

⁴ AGAMBEN, Giorgio, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford University Press, Stanford, 1998, 17-18.

⁵ AGAMBEN, Giorgio, *State of Exception* (Kevin Attell trans.), University of Chicago Press, Chicago-London, 2005, 23.

Decizionista alapokon érvelt Oren Gross (és Fionnuala Ní Fioláin) annak fontossága mellett, hogy az intézkedésre jogosultnak, amennyiben a helyzet szükségessé teszi, át kell lépnie a rendes jogrend biztosította kereteket.⁶ Gross megoldása is tartalmazza ugyanakkor a rendes jogrendi szabályok alkalmazhatóságának fontosságát. Végezetül ugyanis a társadalom fogja utólag eldönteni, hogy az intézkedésre jogosult jogon kívüli intézkedései megfelelőek voltak, vagy emiatt utólag felelősségre kell vonni. Ez az utólagos jóváhagyás ad némi jogállami jelleget az ún. „*jogon kívüli intézkedések modelljének.*”

Mások, így mindenekelőtt Dicey és Dyzenhaus a jogállamiság kivételes állapotban való érvényesülésének fontosságára hívták fel a figyelmet. Dicey szerint a kivételes állapot „*ismeretlen abban a formában, hogy az a rendes jogrendi elvek és az ideiglenes, rendkívüli, katonai tanácsok általi kormányzás bevezetését eredményezi az ország egészében vagy annak meghatározott részében.*” Hangsúlyozta, hogy a „*kivételes állapot kihirdetése*” ismeretlen, helyette a „*jogállamiság folyamatos felsőbbrendűségét*”⁷ javasolta kivételes állapotban is.

A fenti elméleti alapokon kérdőjelezi meg David Dyzenhaus a decizionista álláspontot – amely annak meghatározására törekszik, hogy ki dönt és miről a kivételes állapotban, avagy pontosabban: ki dönt az alkotmányosság alapvető kérdéseiről – azzal a tézisével, amely szerint a jogrendet érintő lényegi kérdés nem az előbb említett hatalom birtokosának helyzete, hanem ennek a hatalomnak a jogrendben elfoglalt minősége, amely alapján a kormányzat hatalmát az alkotmányossággal és a jogállamisággal összefüggésben gyakorolja. Az ő olvasatában tehát a különleges helyzetekre adott valamennyi válasz a jogállamiság követelményének kell, hogy megfeleljen, ebben a minőségében a jogállamiság nem jelent többet, mint az alapvető alkotmányos elveket, amelyek az egyéneket az állami önkénnyel szemben megóvják. Természetesen elfogadta a tényt, hogy kivételes állapotban a demokráciák szükség szerint felfüggesztik bizonyos jogok gyakorlását biztonságuk megóvása érdekében, mindehhez ugyanakkor hozzátette, hogy ennek veszélyei is vannak: a modern korban számos különleges helyzetről beszélhetünk (mint a terrorcselekmények, vagy akár a gazdasági és pénzügyi krízis is ide sorolható) melyeknek nem prognosztizálható előre a vége,

⁶ GROSS, Oren – NÍ AOLÁIN, Fionnuala, *Law in Times of Crisis – Emergency powers in theory and practice.* Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

⁷ DICEY, Albert Venn, *Introduction to the Study of the Law of the Constitution.* Liberty Classics, Indianapolis, 1982, 182-183.

így a permanens kivételes állapot veszélyét hordozhatják.⁸ Azok számára pedig, akik amiatt aggódnak, hogy a kivételes állapot és a kivételes joggyakorlás határozatlan időre szólhatnak, Dyzenhaus a jogállamiság (pontosabban joguralom) programját javasolja, amely ilyen helyzetekben is biztosítja a törvényhozó és a végrehajtó hatalom közötti együttműködés kötelezettségét a bíróságok kiemelt szerepével együtt. Ezzel összefüggésben arra is felhívta a figyelmet, hogy a joguralom többet vár el, mint formális és eljárási alapelvek összességét, amelyeket az alkotmányban szabályozhatnak és amelyek pusztán a döntésre jogosulttal kapcsolatos jogokat határozzák meg. Ezzel összefüggésben hívtam fel a figyelmet arra, hogy a jogállamiság kivételes állapottal összefüggő fenti koncepciója a jog morális tartalmára, vagy a jog belső moralitására vezethető vissza.⁹ Mindent figyelembe véve a bírák szerepe különösen jelentős a jogállamiság fenntartása érdekében.

Összegezve a fenti teóriákat – amelyek a legfontosabb alapelemei az értekezésemnek – a kivételes állapot elméletének két végpontját láthattuk. Egyrészt, amikor az állam egy különleges helyzettel szemben védekezik akkor a rendes jogrend szempontjából óhatatlanul illegális – én sokkal inkább pontosabbnak tartom a jogon kívüli jelzöt – eszközöket alkalmaz, így egyértelmű, hogy a hagyományos értelemben a joguralom nem fejtheti ki teljes egészében hatását a rendkívüli intézkedésekre. Másrészt van egy olyan felfogás, amely szerint a jogállamiság, az alkotmányosság szinte korlátlanul érvényesül és ebben a formában a joguralom is hatással van a rendkívüli hatalomra, amelyet a bírói felülvizsgálat biztosít. A probléma ez utóbbi megközelítéssel az lehet, hogy a korlátlan hatáskörrel eljáró bíróságokkal az egyik oldalon, a másik oldalról a hatékony állami önvédelem és a biztonság szenved jelentős károkat. Gondoljunk bele például, hogy a széles értelemben vett bírói felülvizsgálat hozzájárulhat a rendkívüli intézkedések alkalmazásának elhúzódásához, emiatt pedig az állam sem képes hatékonyan védekezni a különleges helyzettel szemben.

Hozzá kell tenni, hogy egy másik nagyon jelentős probléma determinálja az első álláspontot is. Amennyiben elfogadjuk, hogy létezik olyan alkotmányos intézmény, amely a jogot a jog felfüggesztésére használhatja, így egy kivételes hatalmat hozva létre a rendes jogrend felett – ezt a helyzetet jogi fekete lyukként aposztrofálja Dyzenhaus – akkor

⁸ See generally: DYZENHAUS, David, *The Constitution of Law: Legality in a Time of Emergency*. Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

⁹ DWORKIN, Ronald, *Justice for Hedgehogs*. Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts-London, 2013, 400-415.

elismerjük, hogy a kivételes állapot a jogrendet megkettőzi akként, hogy az egyik jogrendet a rendes körülményekre, a „*kivételes jogrendet*” pedig a különleges helyzetekre alkalmazzuk.

A harmadik fejezetben az Egyesült Államoknak, az Emberi Jogok Európai Bíróságának és Németországnak a releváns szabályozását, történetét és esetjogát tekintetem át.

Az Egyesült Államok melletti választásomat az a helyzet determinálta, hogy ez egy jó példa arra, miként lehetséges a különleges helyzetek kezelése erre vonatkozó részletes szabályok hiányában. Az elemzést az Egyesült Államok Legfelső Bíróságának Ex parte Milligan döntésével kezdtem, amely megteremtette a kivételes állapot jogi alapjait az országban, egyúttal egyértelművé tette, hogy a jog uralmának rendes körülmények között és különleges helyzetekben is érvényesülnie kell.

A második világháborúban a Pearl Harbort ért támadást követően ezt az alapvető elvet felülírták. A bíróság a Korematsu döntésben elfogadta a kormányzat érveit, melynek értelmében az a tény, hogy a Japán Császárság háborút üzent az Egyesült Államoknak, alkotmányosan igazolhatja akár az amerikai állampolgárok közötti diszkriminációt is azon az alapon, hogy japán felmenőkkel rendelkezik-e valaki.

A 2001-es terrortámadások pedig felvetették azt a problémát, hogy a fenti precedens rendkívül veszélyes fegyver lehetett volna George W. Bush kezében annak érdekében, hogy alkotmányosan igazolja állampolgárok megkülönböztetését azáltal, hogy „ellenséges hadviselőnek” minősítik őket, egyúttal olyan alkotmányos jogoktól való megfosztásukat tette volna lehetővé, mint például a habeas corpus. Miként arra azonban rámutattam, a bíróság végül visszatért a jogállamiság és az alkotmányosság útjára a Boumediene kontra Bush ügyben.

Vannak olyan alapvető jogvédelmi mechanizmusok, amelyek egyúttal tiszteletben kell, hogy tartsák a tagállamok kötelezettségét és felelősségét különleges helyzetekben. Ez a helyzet az Emberi Jogok Európai Egyezményével is, egyúttal pedig az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga egy nagyon fontos eleme az értekezésnek, amely segítségével hatékonyabban bemutatható az európai emberi jogi követelményrendszer, szemben például az Európai Unió vonatkozó intézményrendszerének elemzésével. Hozzá kell tennem, hogy az ok,

amiért egyedül az Emberi Jogok Európai Bíróságára koncentráltam az az, hogy úgy gondolom, esetjogának ismerete birtokában könnyebben feltárható az európai emberi jogok egészének állapota. Arra a kérdésre is választ kívántam kapni, hogy vajon az európai emberi jogok intézményes rendje alkalmas-e arra, hogy a tagállamokat ért különleges helyzetekben is ellássa az emberi jogok védelmét, avagy az államok szuverenitása azt is jelenti, hogy nagyon szűk a mérlegelési szabadság, amelyben a törvényességet a biztonsággal szemben érvényesíteni lehet?

A német kivételes állapot történetének huszadik századi önálló elemzését az indokolta, hogy ebben a történelmi periódusban be tudtam mutatni egyrészt a különleges helyzetek kezelésének különböző megoldásait, másrészt a kivételes hatalom gyakorlásának visszaélészerű alkalmazásának veszélyeit. Ebből következően ezt a fejezetet három részre osztottam: az elsőben a weimari alkotmány bukásának történelmi folyamatát mutattam be. Ebben a részben vázoltam fel a korszak politikai és gazdasági helyzetét, egyúttal részletesen elemeztem a kivételes hatalommal kapcsolatos alkotmányossági vitát és az alkotmány releváns 48. cikkével összefüggő jogértelmezéseket. A legtöbb jogtudós szerint ugyanis ez a rendelkezés tehető felelőssé azért, hogy lehetővé vált a nemzetiszocialisták számára a korlátlan hatalom megszerzése. Ebben az összefüggésben hívtam fel a figyelmet arra, hogy a nemzetiszocialisták általi hatalomátvételben nem kizárólag ez volt az egyetlen tényező, hanem figyelembe kell venni a gazdasági és szociális tényezőket is, amelyek szintén hatással voltak a folyamatra.

A második részben egy történelmi példát mutattam be arról, hogy egy újdonsült demokrácia számára miként lehetséges az olyan különleges helyzetek kezelése, mint amilyen a terrorizmus, méghozzá akként, hogy egyidejűleg a demokratikus értékrend fenntartását is biztosítja. Ebben a részben mutattam be a német kivételes állapot speciális alkotmányi szabályainak megszületését is.

A harmadik Németországról szóló részben nem követtem a történelmi szempontú, lineáris eseménysort követő módszert, mivel egységes képet szerettem volna adni a Szövetségi Alkotmánybíróság releváns esetjogáról. Olyan eseteket próbáltam meg kiválasztani, amelyek a különleges helyzetek aspektusából relevánsak.

A negyedik fejezetben mutattam be a magyar kivételes állapottal kapcsolatos szabályokat. Egyúttal azért választottam a kommunista hatalom bukását követő szabályozás és alkotmánybírói gyakorlat bemutatását, mert – miként arra már utaltam – nem kívántam foglalkozni a nem demokratikus országok kivételes állapoti modelljeivel. Eltekintettem továbbá a magyar kivételes állapot történetének második világháborút megelőző elemzésétől is, mert ebből a periódusból csak elvétve található (ha egyáltalán) olyan releváns szabályozás és esetjog, amely az alkotmányos demokráciák számára hasznosítható. Az elmúlt negyedszázadban két fontos korszakot különböztethetünk meg, amelyek a magyar alkotmányozási törekvések által determináltak.

Az első periódus a rendszerváltást (vagy a kommunista rezsim bukását) követően kezdődött, amikor az újonnan alapított politikai pártok úgy döntöttek, hogy létrehozzák a demokratikus rendszer alapjait. Az addig hatályos alkotmány módosítása mellett döntöttek, de ennek eredményeként a magyar alkotmány lehetővé tette a demokratikus átmenetet fegyveres forradalom nélkül.

Az alkotmányosság intézményes alapjainak letételét követően már a kezdeti években (1995-ben) szembesült az ország egy gazdasági krízissel. Dolgozatomban részletesen elemeztem az erre a helyzetre adott választ és mindenekelőtt az Alkotmánybíróság általi értelmezését. A bíróság döntése ebben a helyzetben egyértelművé tette, hogy a jogállamiság egyformán érvényesül rendes körülmények között és különleges helyzetekben. Ebben a részben ismerttettem a bíróság értelmezését a kivételes állapotra vonatkozó alkotmányi szabályokkal összefüggésben. Ez az első korszak 2010-ben ért véget, amikor a kétharmados parlamenti többséget szerző kormánypárt új Alaptörvényt elfogadásáról döntött.

Annak érdekében, hogy összevethessük az poszt-kommunista alkotmányos demokráciák reakcióját a gazdasági krízissel összefüggésben, két nagyon hasonló litván esetet elemeztem. A litván Alkotmánybíróság esetjogában a gazdasági krízis különleges helyzetként 2002. november 25-i ítéletében jelent meg először. A bíróság ebben úgy határozott, hogy a szabályozás diszkriminatív volt és így alkotmányellenes. Ebben a döntésben a bíróság nem ismerte el a gazdasági krízis különleges intézkedéseket megalapozó jellegét és így a kormányzat által alkalmazott kivételes eszközöket sem fogadta el, de felhívta a figyelmet arra, hogy elviekben lehetségessé válhat kivételes állapoti intézkedések alkalmazása, amennyiben a gazdasági helyzet ezt szükségessé teszi.

A második ügyben, majdnem egy évtizeddel később a bíróság ismételen a gazdasági krízisre adott kormányzati reakció alkotmányosságát elemezte. A döntés emlékeztetett arra, hogy egyrészt a fizetések és a nyugdíjak csökkentése alkotmányos lehet gazdasági krízisben, de másrészt a kormánynak és a parlamentnek minden évben felül kell vizsgálnia a rendkívüli intézkedések szükségességét mind a költségvetés tervezésekor, mind annak elfogadásakor. Ezzel összefüggésben felhívtam a figyelmet arra, hogy az alkotmánybírósági érvelés háttérében, amely az alkotmányosságot helyezte előtérbe a hatékonysággal szemben, szerepet játszott a diktatórikus múlt és a demokrácia megóvását szem előtt tartó elsődleges cél.

Magyarország Alaptörvénye egy önálló kivételes állapotú fejezetet hozott létre, amelyet különleges jogrendnek hívunk és amely a rendkívüli állapotot, a szükségállapotot, a megelőző védelmi helyzetet, a veszélyhelyzetet és a váratlan támadást foglalta magában. Az 54. cikk továbbá a különleges jogrenddel kapcsolatos sajátos eljárási szabályokat tartalmazza, úgy mint az alapvető jogok felfüggesztésének és korlátozásának rendes jogrendnél szélesebb lehetőségeit. Ez a szakasz biztosítja a speciális garanciákat, mint például az Alaptörvény felfüggesztésének tilalmát. Ezen kívül további időbeli korlátozásokat is találhatunk.

Bár az Alaptörvény egy láthatóan egységes kivételes állapotú rendszert alkotott meg, arra is felhívtam a figyelmet, hogy Magyarország új alkotmányának megalkotása politikai és gazdasági krízissel hozható direkt kapcsolatba. Ezen a ponton hívtam fel a figyelmet az alkotmány „válságalkotmány” jellegére. Nem is beszélve arról, hogy a magyar parlament úgynevezett különleges helyzetekre hivatkozással a rendes jogalkotást is igénybe vette rendkívüli intézkedéseket építve a jogrendbe. Ennek keretében részletesen elemeztem az újonnan létrehozott „tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetet”, amely ismeretlen az Alaptörvény különleges jogrendi fejezetében. A kutatásom nem fejeződött be ezen a ponton, ugyanis az Alaptörvény hatodik módosítása egy új tényállást is létrehozott, a terrorveszélyhelyzetet, amellyel összefüggésben – miként arra rámutattam – megállapítható, hogy szabályozása indokolatlan és szükségtelen volt a hazai kivételes állapot számára.

Értekezésemben az új alkotmányi környezetben is elemeztem az Alkotmánybíróság releváns esetjogát és arra a következtetésre jutottam, hogy legalább az alapul szolgáló helyzetben számos közös vonás található a litvánial. Annak ellenére, hogy a háttér szinte közös volt, a magyar bíróság érvelése eltért a litvánétól. Az Alkotmánybíróság egyértelművé

tette, hogy a globális gazdasági válság hatására az alkotmányosság követelményei és az alapvető jogok védelmének rendszere megváltozott. A taláros testület azt is hozzátette, hogy a gazdasági krízis hatással volt az egész társadalomra, ezért lehetséges a jogbiztonsággal kapcsolatos alapvető elvek újraértelmezésére. A gazdasági krízisre hivatkozással, figyelemmel az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdésére¹⁰, lehetőség van arra, hogy olyan alkotmányos alapelveket korlátozzanak, mint a visszaható hatályú jogalkotás, jogbiztonság, tisztességes eljárás és más eljárási garanciák, valamint egyéb gazdasági, szociális és kulturális jogok.

Az új arányosság teszt alkalmazásával a törvényhozó számára ezzel megnyílt a lehetőség arra, hogy kivételes jogkorlátozásokat alkalmazzon kivételes állapot nélkül a rendes jogrendben. Mindehhez hozzátettem, hogy a releváns döntést követően lehetséges, hogy a kormányzat a „gazdasági krízisre, mint biankó csekkre” hivatkozással különleges helyzetre tekintet nélkül alkalmazzon jogon kívüli eszközöket.

Ezen a ponton szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a hazai és a nemzetközi jogirodalom is megosztott abban a kérdésben, hogy vajon lehetséges-e egyáltalán kivételes intézkedéseket alkalmazni egy államnak abban az esetben, ha gazdasági krízissel szembesül, avagy ez a dilemma kizárólag a rendes jogalkotásra tartozik. Az egész világot érintő gazdasági és pénzügyi válságot követően ez a kérdés nagyon fontossá vált.

A probléma hátterét a különleges helyzetekkel kapcsolatos osztályozásban kell keresnünk. Miként erre már utaltam, a különleges helyzetek gyakran vezetnek közvetlen állami beavatkozáshoz, ugyanis az állam felelős szerveinek egy alkotmányos demokráciában biztosítaniuk kell mind az állam, mind pedig az emberek biztonságát. Ezek a beavatkozások ugyanakkor a legtöbb esetben az alapvető jogok korlátozásával járnak. A kivételes állapotnak ez a karaktere sokkal jobban érvényesül erőszakos jellegű és politikai krízisek során, azonban nagyon veszélyes is lehet, ha alábecsüljük az emberi jogokat érő hatásokat gazdasági krízis idején.

Egyes szerzők szerint a gazdasági és pénzügyi krízis nem releváns különleges helyzeti kategória. Amellett érvelnek, hogy ezeket a rendes jogrendben biztosított intézkedési

¹⁰„Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.”

lehetőségek útján kell kezelni (figyelemmel a jogállamiságból eredő követelményekre) mivel nagyon veszélyes lehet, ha elfogadjuk azokat az érveket, amelyek szerint ezeknek a különleges helyzeteknek a kezelése akár kivételes állapotot is igényelhet. Ennek a megközelítésnek a háttérében a kormányzati túlhatalomtól való félelem áll, amely végső soron a demokrácia végéhez vezethet. Vagyis elvi szinten fennáll a lehetősége annak, hogy a kormány megkísérli a gazdasági krízissel kapcsolatos retorika alkalmazásával saját hatalmát erősíteni. Ebből az következik, hogy az egyetlen megoldás az ilyen helyzetek kezelésére a rendes jogrendben biztosított eszközök alkalmazása, vagyis elképzelhetetlen, hogy rendkívüli intézkedéseket vegyenek igénybe gazdasági vagy pénzügyi válságok idején.

3. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

Kutatásaim során analitikai, történeti, teleológiai és végül de nem utolsósorban összehasonlító módszereket alkalmaztam. Mivel az általam elemzett kérdés vagy probléma, a hazai szakirodalomban többé-kevésbé feldolgozatlan (a kivételes állapot, vagy a különleges helyzetekre adott válaszokkal összefüggésben nem jelent meg egyetlen monográfia sem Magyarországon), ezért elsődlegesen összehasonlító módszert próbáltam meg követni, ami nagyon hasznosnak tűnt egy kivételes állapoti modellekre reflektáló rendszer létrehozásában.

A könyvtári kutatásaim elengedhetetlenek voltak a legfontosabb hazai és nemzetközi irodalom eredményeinek elemzéséhez. A disszertáció témájában történő értékeléseimet továbbá letölthető online források is segítették, amely publikációk nagyon hasznosak voltak. Ezek a publikációk különös jelentőséggel bírtak az Emberi Jogok Európai Bírósága, az amerikai Legfelső Bíróság és a német Szövetségi Alkotmánybíróság releváns esetjogának értelmezésekor.

Ami pedig az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogát illeti, a Hudoc online rendszert is használtam (<http://hudoc.echr.coe.int/>). Ezenkívül több könyvet vásároltam, mivel a hazai könyvtárakban számos fontos irodalmat nem lehetett megtalálni, különös tekintettel az angolszász irodalomra, amely a disszertációm fontos részét képezte. Több bírósági döntést és beszámolót is letöltöttem hazai és külföldi hivatalos oldalakról egyaránt.

Alkalmaztam továbbá a jogszabályi és az esetjogi elemzést középpontba állító módszert. A téma megkívánta, hogy alkotmányjogi és közigazgatási jogi tárgyú szabályozásokat is vizsgáljak.

Az első két fejezetben leginkább egy leíró módszert követtem annak érdekében, hogy bemutassam a téma elméleti hátterét. Ezenkívül deduktív és induktív módszert is alkalmaztam az értekezésemben.

Összességében a kutatásaimat tanulmányok és a legfontosabb hazai, valamint nemzetközi esetjog elemzésére alapoztam. A kutatás legfontosabb feladata az volt, hogy új ismereteket tárjon fel, új problémákat azonosítson és olyan új hipotéziseket fogalmazzon meg,

amelyeket korábbiakban még nem tártak fel kellő mértékben. Annak érdekében, hogy saját hipotéziseket állítsak fel és, hogy levonhassam a következtetéseimet jelentős számú bírói döntést elemeztem, melyek során elsődlegesen induktív kutatási módszert követtem.

4. A DISSZERTÁCIÓ ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEI, A KUTATÁS LEHETSÉGES HASZNOSÍTÁSÁNAK MÓDJA

Mint arra a korábbiakban már utaltam, értekezésem témája hiánypótló jellegű a magyar szakirodalomban különösen, ha a különleges helyzetekkel kapcsolatos jogi problémákat vesszük figyelembe. A célom az volt, hogy egy olyan rendszert dolgozzak ki, melynek segítségével lehetővé válik a kutatás valamennyi alkotmányos demokráciában, függetlenül a kivételes állapot jellegétől az adott országban.

Megkíséreltem továbbá egy, a jelen tézisek 2. pontjában kifejtett elméleteken alapuló rendszert kidolgozni, amelyet az alkotmányos demokráciák valamennyi eltérő szabályozási megoldására alkalmazni lehet. Azt a következtetést vontam le, hogy a különleges helyzetekkel szembeni védekezésre két kivételes állapotú modell határozható meg, egyúttal természetesen a rendes alkotmányos szabályok is alkalmazhatók. Elfogadtam tehát, hogy az államok számára rendelkezésre áll annak lehetősége, hogy a különleges helyzeteket a rendes jogrend által biztosított eszközökkel kezeljék, de ez a modell ebben az esetben nem tekinthető kivételes állapotúnak.

Amellett érveltem, hogy amennyiben egy állam különleges helyzettel szembesül két választása lehet: vagy alkalmazza a két kivételes állapotú modell egyikét, vagy pedig a rendelkezésére álló rendes jogi eszközöket veszi igénybe. Az utóbbit neveztem *“business as usual”*, vagyis a *változatlanság modelljének*¹¹, amely úgy gondolom nem kivételes állapotú modell. Bár ugyanazt a terminológiát használtam, mint az idézett szerző, ugyanakkor egy nagyon fontos elemében eltérően értelmeztem. Gross azt mondja, hogy a *business as usual model* egy kivételes állapotú modell, egy önálló kivételes állapotú rendszert takar, amely nem különböztet a norma és a kivételesség között, hanem a rendes jogi eszközöket használja a különleges helyzetek kezelésére. Ezt az álláspontot azért vitattam, mert amennyiben egy állam nem használ rendkívüli eszközöket a különleges helyzet kezelésére, akkor az nem nevezhető kivételes állapotú modellnek.

¹¹ Oren Gross is ezt a terminológiát alkalmazta, de ő egy speciális kivételes állapotú modellként határozta meg: GROSS, Oren: *Chaos and Rules: Should Responses to Violent Crisis Always Be Constitutional?*, The Yale Law Journal, Vol. 11, No. 5.

A különbség a változatlanság modellje és a kivételes állapoti modellek között a következő kérdéssel határozható meg: van-e az állam részéről olyan reakció, amelyet kivételesnek tekinthetünk? Ebben a formában a „kivételes” azt jelenti, hogy az intézkedés – amelyet általában a végrehajtó hatalom alkalmaz – nem, vagy csak nehezen feleltethető meg a jogállamiság követelményének.

A két fő kivételes állapoti modell a releváns alkotmányos szabályozás alapján különböztethető meg. Egyrészt abban az esetben, ha az alkotmány rendelkezik önálló kivételes állapoti szabályokat tartalmazó résszel (részekkel) és ez egyúttal egyértelműen megkülönböztethető a rendes jogrendi szabályoktól – vagyis az alkotmány bizonyos mértékig ismeri a norma/kivételesség dichotómiát – akkor azt a modellt „*dichotómnak*” neveztem. Másrészt ha az alkotmány nem tartalmaz ilyen szabályokat, vagy ha ezek a rendkívüli szabályok csak nehezen különböztethetők meg a rendes jogrendiektől, akkor azt „*monista*” kivételes állapoti modellnek neveztem, amely azt is jelenti, hogy a kutató számára nehezen határozható meg a „kivételes állapot joga.” De mindehhez hozzá kell tenni, hogy a monista kivételes állapoti modell is lehet legalább annyira hatékony, mint a dichotóm, amennyiben az állam különleges helyzettel szembesül. Azt is meg kell jegyezni, hogy a monista modell is egy önálló rezsime hoz létre, amelyben speciális „fékek és ellensúlyok” rendszere működik, ahol a bíróságok szerepe kiemelten fontos a biztonság és az alapvető jogok közötti egyensúly megőrzésében.

Miként erre már utaltam, az alkotmányos demokráciák kivételes állapoti modelljének – a dichotóm és a monista egyaránt – még egy feltételt is teljesítenie kell. Nem elegendő ugyanis, hogy pusztán hatékonyak legyenek, hanem a modelleknek hosszú távon az alkotmányos demokráciát is meg kell védeniük és természetesen az alkotmányosság alapvető elemeit (jogállamiság, alapvető jogok, fékek és ellensúlyok stb.). Annak érdekében, hogy ezt az igényt kielégítsék, a kivételes állapoti modellnek intézményes garanciákkal is rendelkeznie kell. A dichotóm modell elsődlegesen a szabályozással éri el ezt a célt, míg a monista modell – az erre vonatkozó alkotmányban szabályozott kivételes rendelkezések hiányában – egy széleskörű bírósági felülvizsgálatot alkalmaz a végrehajtó hatalom rendkívüli intézkedéseivel szemben.

Amennyiben a kivételes állapoti modell megfelel az alkotmányosság követelményének és hozzájárul a demokrácia megőrzéséhez, úgy ezt a kivételes állapoti modellt

„*demokratikusnak*” neveztem. Ugyanakkor, ha azt tapasztaltam, hogy a modell nem állja ki az alkotmányosság próbáját, amely azt jelenti, hogy a rendkívüli eszközök birtokában az intézkedésre jogosult korlátlan hatalom birtokosává válhat, a modellt „*pre-autoriterként*” határoztam meg.

Értekezésem minden bizonnyal az első monográfia a hazai jogirodalomban, amely a különleges helyzetekkel és a rendelkezésre álló beavatkozási lehetőségekkel foglalkozik az alkotmányos demokráciákkal összefüggésben. A változatlanság modelljével és a monista, valamint dichotóm kivételes állapotú modellekkel olyan rendszerezést hoztam létre, amely az alkotmányos demokráciák lehetséges válaszaira reflektál különleges helyzetekben. Egyértelművé tettem azt is, hogy az alkotmányos demokráciák számára nem pusztán a különleges helyzet jelent veszélyt, hanem a kivételes hatalom visszaélészerű alkalmazása is, valamint az, amikor a különleges helyzetre történő hivatkozás eszközzé válik azok kezében, akik a jogon kívüliséget saját céljaik elérése érdekében kívánják felhasználni. Ezek és más kapcsolódó veszélyek tudatában láttam el a különböző modelleket a demokratikus és pre-autoriter jelzőkkel.

Azt a következtetést vontam le, hogy a kivételes állapot szabályozott jellege nem az egyetlen és legfontosabb garancia a rendkívüli hatalom visszaélészerű alkalmazásával szemben. A hatékony bírósági felülvizsgálat is legalább ennyire fontos a demokratikus kivételes állapot számára. Arra is felhívtam a figyelmet, hogy rendkívül veszélyes, ha a kivételes intézkedések szabályozása a kormányzat legfőbb céljává válik.

Egyértelművé tettem, hogy az alkotmányos demokráciák a jogállamiság jelentős sérelme nélkül is képesek kezelni a különleges helyzeteket. Ráműtattam arra, hogy ennek megfelelően egy monista modell legalább annyira hatékony tud lenni, mint a dichotóm és képes a rendkívüli intézkedések visszaélészerű alkalmazását is kontrollálni.

Összegezve az eddigieket értekezésem segítségül szolgálhat a fiatal és a működő demokráciák számára egyaránt abban, hogy választ adhassanak a mindig aktuális kérdésre: hogyan lehetséges egyszerre hatékonyan védekezni a különleges helyzettel szemben, egyúttal pedig biztosítani a demokratikus értékrend és az alkotmányos demokrácia megőrzését? Végezetül világossá vált, hogy hosszabb távon az alapvető jogok és az alkotmányos

demokratikus intézményrend nem hatékony védelme nagyobb veszélyt jelent, mint maga a különleges helyzet.

Jelölt: Mészáros Gábor
Neptun kód: O0XV2Z
Doktori Iskola: Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10035912

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (9)

1. **Mészáros, G.**: A "szabályozatlan" kivételes állapot amerikai modellje: tévút vagy követendő példa?
Fundamentum "közlésre elfogadva", [23] (92657 n szókőzzel), 2017. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
2. **Mészáros, G.**: A kivételes állapot jogelméleti alapjai.
Jura "közlésre elfogadva", [16] (61829 n szókőzzel), 2017. ISSN: 1218-0793.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
3. **Mészáros, G.**: Responses of States to Economic Crisis.
In: *Costs of Democracy*. Ed.: Péter Smuk Péter, Gondolat Kiadó, Budapest, 50-64, 2017.
ISBN: 9789636937416
4. **Mészáros, G.**: Alapjogi bíráskodás különleges helyzetekben: a strasbourgi bíróság releváns esetjoga.
Pro Futuro 6 (2), 200-218, 2016. ISSN: 2063-1987.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
5. **Mészáros, G.**: Különleges helyzetek és a joguralom határai: a kivételes állapot az alkotmányos demokráciákban.
Jog, Állam, Politika 8 (4), 185-200, 2016. ISSN: 2060-4580.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
6. **Mészáros, G.**: Az Alkotmánybíróság legutóbbi döntéseiből.
Fundamentum 19 (1), 108-113, 114-116, 118-122, 2015. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

7. **Mészáros, G.**: Egy "menekültcsomag" veszélyei: mit is jelent valójában a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet?
Fundamentum 19 (2-3), 107-119, 2015. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
8. **Mészáros, G.**: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának "emergency" tesztje.
Profectus in Litteris 5, 227-235, 2013. ISSN: 2062-1469.
9. **Mészáros, G.**: Bruce Ackerman: The Emergency Constitution.
Közjogi Szemle 4 (2), 59-60, 2004. ISSN: 1789-6991.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: B

További közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (16)

10. **Mészáros, G.**: Az Alkotmánybíróság legutóbbi döntéseiből.
Fundamentum 20 (1), 137-141, 2016. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
11. **Mészáros, G.**: Az Alkotmánybíróság legutóbbi döntéseiből.
Fundamentum 19 (4), 135-137, 140-142, 143-145, 2015. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
12. **Mészáros, G.**: Az Alkotmánybíróság legutóbbi döntéseiből.
Fundamentum 19 (2-3), 138-139, 142-146, 2015. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
13. **Mészáros, G.**: Az Alkotmánybíróság legutóbbi döntéseiből.
Fundamentum 18 (1-2), 163-186, 2014. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
14. **Mészáros, G.**: Az Alkotmánybíróság legutóbbi döntéseiből.
Fundamentum 18 (4), 117-119, 124-127, 129-132, 2014. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
15. **Mészáros, G.**: Az Alkotmánybíróság legutóbbi döntéseiből.
Fundamentum 18 (3), 123-124, 127-134, 2014. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

16. **Mészáros, G.:** Az Emberi Jogok Európai Bíróságának Ítéleteiből: az egyezmény 3. cikke a kínzás tilalma : Magyar László Magyarország elleni ügye.
Fundamentum 18 (4), 97-98, 2014. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
17. **Mészáros, G.:** Az Alkotmánybíróság legutóbbi döntéseiből.
Fundamentum 17 (4), 136-150, 2013. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
18. **Mészáros, G.:** Az Alkotmánybíróság legutóbbi döntéseiből.
Fundamentum 17 (2), 111-121, 2013. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
19. **Mészáros, G.:** Az Alkotmánybíróság legutóbbi döntéseiből.
Fundamentum 17 (3), 102-110, 2013. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
20. **Mészáros, G.:** Az Emberi Jogok Európai Bíróságának Ítéleteiből: az egyezmény 5. cikke szabadsághoz és biztonsághoz való jog : X.Y. Magyarország elleni ügye.
Fundamentum 3, 93-94, 2013. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
21. **Mészáros, G.:** Az Emberi Jogok Európai Bíróságának Ítéleteiből: az egyezmény 8. és 14. cikke magán- és családi élethez való jog megkülönböztetés tilalma : X. és mások Ausztria elleni ügye.
Fundamentum 17 (3), 99-100, 2013. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
22. **Mészáros, G.:** Az Emberi Jogok Európai Bíróságának Ítéleteiből: az egyezmény 9. cikke gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság : Eweida és mások Egyesült Királyság elleni ügye.
Fundamentum 2, 127-130, 2013. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
23. **Mészáros, G.:** Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága az amerikai választóúgról.
Fundamentum 10 (3), 147-148, 2006. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

24. Halmaj, G., összeáll. Bárd, P., **Mészáros, G.**, Polgári, E., D. Tóth, B.; Varsányi, B.: Az alapjogok helyzete Magyarországon 2005-ben.
Fundamentum 10 (1), 163-181, 2006. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

Konferenciaközlemények (1)

25. **Mészáros, G.**: Az Országgyűlés és a Kormány közötti bizalmi viszony, különös tekintettel a konstruktív bizalmatlansági indítványra.
Optimí Nostrí 1 (1), 215-235, 2007. ISSN: 1789-7203.

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága irányelvei szerint:

„A” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: **21**, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: **6**

„B” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: **1**, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: **1**

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2017.02.17.

